

№15 Дәріс. Қоғамдық өмірдегі саясаттың орны мен ролі.

Дәрістің мақсаты: Саясат қоғамдық өмірдің барлық салаларына енетін адамдардың қызмет саласы, осы тұрғыдан қоғамдағы саясаттың мәнін маңызын ролін, студенттерге жан жақты түсіндіру.

Дәріс жоспары:

1. Қазіргі қоғамдық өмірдегі саясаттың орны.
2. Қоғамдық өмірдегі саясаттың ролі маңызы.
3. Саясат қоғамдық құбылыс ретінде зерделенуі.

Саясат-бұл қоғамдық өмірдің барлық салаларына енетін адамдардың қызмет саласы. Ол тіпті онымен тікелей байланыста болмайтын ғылымдардың да назарында болуы кездейсоқ емес. Бірақ бірқатар қоғамдық пәндер (саясаттану, құқықтану) бар, олардың басты міндеті саяси процестер мен саяси өмір мен саяси қатынастардың құбылыстарын зерттеу болып табылады. Тарих философиясына келетін болсақ, ол саясатты да зерттейді, бірақ философия тұрғысынан. Басқаша айтқанда, ол саясат философиясымен айналысады, яғни.оның әмбебап сипаттамаларын, байланыстарын және қоғамның басқа салаларымен байланысын қарастырады. Кейбір философтар, мысалы, Гоббс, саясат философиясын мемлекет философиясы деп атады. Бұл ішінара дұрыс, бірақ жеткіліксіз, өйткені саясат философиясы саясаттың жұмыс істеуі мен дамуының жалпы заңдылықтарын ашады.

Саясат қызметтің нақты нысаны ретінде қоғамдық таптар мен мемлекеттің пайда болуымен бірге пайда болды, бұл кезде мемлекеттік билікті нығайту мен ұйымдастырумен байланысты таптық, касталық, таптық, тұлғааралық және қоғамдағы басқа қатынастарды реттеу қажет болды. Сондықтан оны материалдық және рухани құндылықтарды құру процесінде адамдар арасында пайда болатын әлеуметтік қатынастар мен қатынастарды басқару қызметінің бір түрі ретінде анықтауға болады. Саясаттағы басты нәрсе —мемлекеттік билікті жаулап алу және сақтау. Ол, сайып келгенде, экономикалық қатынастармен анықталады. Бірақ тарихи процестің дамуының белгілі бір кезеңдерінде басым рөл атқарады.

Саясат келесі элементтерді қамтиды: 1) билік; 2) саяси қатынастар; 3) саяси ұйым; 4) саяси мүдделер мен идеялар.

Билік-ең жұмбақ құбылыс. Неліктен, мысалы, адам билікке ұмтылатынын түсіндіру қиын, бірақ ол билікке жету жолында үлкен кедергілерге тап болуы мүмкін екенін түсінеді, әйтпесе ол өз өмірін жоғалтуы мүмкін. Биліктің арқасында әкесі мен ұлы, әйелі мен балалары, күйеуі мен әйелі өліммен күреседі. Биліктің арқасында отбасылар құлдырап, мемлекеттер, империялар ыдырап, мыңдаған адамдар қаза тапты. Тарих философиясында кейбір зерттеушілер биліктің бастауын тек адам табиғатында, ал басқаларын тек әлеуметтік жағдайда іздеуді ұсынады. Менің ойымша, екі көзқарас та экстремалды болып табылады, өйткені біріншісі

қоғам мен табиғат арасындағы сапалы айырмашылықты көрмейді және әлеуметтік өмірді биологиялық етеді, ал екіншісі қоғамды ұзақ эволюция процесінде оны тудырған табиғаттан алшақтатады. Билік-биоәлеуметтік құбылыс. Бұл дегеніміз, билік бейімділіктерін адамдар табиғи түрде мұра етеді. Жануарлар әлемінде белгілі бір "бағыну"бар екендігі туралы шындық маңызды емес. Маймылдар табынының жетекшісі" барлық басқа маймылдарға "үлкен" күшке " ие және олар мұны жақсы сезінеді.

Мұндай көшбасшы болмаса, кез-келген табын өлуі мүмкін, өйткені ол бағдарларын жоғалтады және өмір сүру үшін күрестің қатал жағдайында жаңа өмір жағдайларына бейімделе алмайды. Демек, табиғаттың өзі Жануарлар табынының біреуінде "күш" болуы керек, бұл оған осы табынның өмірінде жиі кездесетін әртүрлі жағдайларда көшбасшы рөлін атқаруға мүмкіндік береді. Күшті бола отырып, ол басқалардың бәрін өзіне бағындырады. Бірақ бұл процестердің барлығы табиғатта жүреді, онда бәрі өздігінен жүреді және бәрі өзін-өзі сақтау инстинктіне бағынады. Қоғамдық өмір ұғымын табиғатқа қолдануға болмайды. Бұл тек адамзат қауымдастығына қатысты, өйткені әлеуметтік өмір материалдық және рухани құндылықтарды өндірудің бірлескен нысаны ретінде тек адамдар арасында орын алады. Сол қызмет барысында әлеуметтік қатынастар (материалдық және рухани) қалыптасады. Жануарлардың бір-бірімен қарым-қатынасы жоқ, ал адамдардың бірге өмір сүруі мұндай қарым-қатынасыз мүмкін емес. Көшбасшының "күші" Әлеуметтік емес, табиғи сипатқа ие. Табиғатта, оның ішінде билік, қарым-қатынас жоқ. Шын мәнінде, барлық қалыпты адамдар табиғи түрде өз түрлеріне үстемдік етуге бейім. Басқаша айтқанда, билікке деген сүйіспеншілік бәріне тән, бірақ тек кейбіреулерінде ол күшті, ал басқаларында әлсіз көрінеді. Билік бейімділіктерінің көрінісі тек әлеуметтік жағдайларға байланысты. Егер Корсика Францияға туылғанға дейін үш ай бұрын қосылмаса және Францияда Ұлы француз революциясы басталмаса, Наполеон I Франция императоры болмас еді.

Билікті жүзеге асыру үшін кем дегенде екі тарап қажет. Бір жағы бұйрық береді, ал екінші жағы оларды орындайды. Басқаша айтқанда, билік қатынастарында билік субъектісі мен билік объектісін ажырату керек. Субъект объектіге бұйрық береді, ал объект бағынады, өйткені бағынбау жазаға әкелуі керек. Билік субъектілері ретінде жеке адамдар, топтар, таптар өз өкілдері арқылы әрекет етеді. Бұл билік объектісіне де қатысты. Биліктің субъектісі мен объектісі өзгеруі мүмкін. Субъект объектіге, ал объект субъектіге айналады. Әрине, анархистер қателесті. Билік-бұл қоғамның имманентті қасиеті, сондықтан ол тиісті билік құрылымдарынсыз қалыпты жұмыс істей алмайды. Адамдар биліктен қорқады, бірақ сонымен бірге, егер қоғамда әдеттен тыс құбылыстар — қылмыс, ұрлық, тонау және т.б. болса, олар биліктің жоқтығына шағымданады. Биліктің болмауы қоғамдық өмірдің барлық аспектілерінің ыдырауына және ақыр соңында оның жойылуына немесе диктатураның орнауына әкеледі. Билікті билікпен шатастыруға болмайды. Субъект билікке ие бола алады, бірақ билікке ие бола алмайды, дегенмен билікке ие болу билікке ие болуды жоққа шығармайды. Субъект

біртіндеп беделге ие болады және қоғамға, ұжымға, топқа, саяси партияға, мафияға және т.б. пайда әкелетін қызметі арқылы оған лайық. Көптеген көрнекті адамдар (жазушылар, ғалымдар, суретшілер және т. б.), ешқандай күшке ие емес, әлемдік мәдениеттің қазынасына қосқан зор үлесінің арқасында қоғамда үлкен беделге ие.

Билік басындағыларға келетін болсақ, олар уәделерімен емес, өз істерімен халық арасында беделге ие болуы керек. Рим императорлары Нерон мен Калигула шексіз билікке ие болды, бірақ Рим халқы арасында ешқандай билік болған жоқ және олар өлтірілгенде ешкім өкінбеді. Бірақ Юлий Цезарь тек орасан зор билікке ғана емес, сонымен бірге үлкен билікке ие болды және оны өлтіргеннен кейін, Гай Светониус Транквилл жазғандай, адамдар форумда баған тұрғызды, оның түбінде құрбандықтар жасалды, ант берді және патшаның атымен ант берді. Биліктің әртүрлі түрлері бар. Жалпы формада ішкі, сыртқы, "табиғи" және институттандырылған билікті ажыратуға болады. Ішкі билік дегеніміз-билік объектісінің ішкі табиғатынан туындайтын билік.

Сонымен, а ұжымы белгілі бір қуат тетіктерін қажет етеді, олардың тиімді жұмыс істеуі оған қалыпты өмір сүруге мүмкіндік береді. Жоғарыда айтылғандай, билік қоғамға имманентті түрде тән. Сыртқы билік-бұл объектінің ішкі табиғатынан туындамайтын билік. Ол біреудің еркіне бағынуды, оған әлемге деген көзқарасын, оның тәртібі мен өмір салтын таңдауды қамтиды. Осылайша, жеңімпаз мемлекет жеңілген мемлекетті оған бағынуға, жеңімпаз мемлекеттің ұсыныстарына сәйкес өмірін қайта құруға мәжбүр етеді. Бұл билік, әдетте, біртіндеп қарсылық тудырады және егер жеңілген мемлекет жеткілікті күшке ие болса, онда ол ақыр соңында одан құтылады. Бірақ сыртқы билік қоғамды соншалықты өзгертеді, сондықтан оны ескіге қайтару мүмкін болмайды. "Табиғи" билік дегеніміз-табиғаттан берілген күш. Айталық, қарабайыр тайпалардың басшылары үлкен билікке ие болды, бірақ олар оны табиғи жолмен алды, яғни. олардың табиғи деректері, тайпаға деген адалдығы және т. б. ол ешкімге күмән келтірмейтін әдет-ғұрыптар мен дәстүрлермен реттелді. Институттандырылған билікке келетін болсақ, ол құқықтық заңдар мен нормаларға негізделген.

Саяси қатынастар таптар мен саяси партиялардың, әлеуметтік топтар мен жеке тұлғалардың, сондай-ақ мемлекеттердің бірлескен қызметі процесінде қалыптасады. Олар қалыптасу мен қалыптасудың белгілі бір кезеңдерінен өтеді, өндіріс әдісінің өзгеруімен бірге өзгереді. Саяси қатынастар, мысалы, құлдық дәуірлері, буржуазиялық қоғамның саяси қатынастарынан түбегейлі ерекшеленеді, дегенмен олардың функциялары тұтастай сақталады. Саяси қатынастар ішкі саяси қатынастар және халықаралық саяси қатынастар болып бөлінеді. Ішкі саяси қатынастар осы қоғамның таптарына, партияларына, жеке тұлғаларына қатысты және қоғамның тұрақтылығы олардың тұрақтылығына байланысты. Олар ешқашан мүлдем үйлесімді емес, өйткені таптар арасындағы қайшылықтар күшейген кезде әлеуметтік-саяси жарылыс болады, бұл кейде саяси қатынастардың терең өзгеруіне әкеледі. Халықаралық саяси қатынастар халықаралық саясат

орбитасына қатысатын мемлекеттер арасындағы қатынастарға қатысты. Ең жақын, бірақ әрқашан достық қарым-қатынас көрші мемлекеттер арасында қалыптасады, өйткені олардың байланыс нүктелері көп. Сонымен қатар, күшті мемлекет оған белгілі бір пайда әкелетін қатынастарды орнатуға тырысады. Жалпы, тарихтың тәжірибесі көрсеткендей, шағын мемлекеттер әрқашан өз еріктерін жүктейтін ірі мемлекеттердің алдында өздерін жайсыз сезінеді. Халықаралық мәселелерді шешудің бірыңғай органы құрылған кезде, ондағы ірі мемлекеттер кішігірім мемлекеттерге қарағанда үлкен саяси салмаққа ие. Сондықтан барлық мемлекеттердің әлемдік міндеттерді шешуге ықпал етудің тең мүмкіндіктері мен тең құқықтары туралы айту мүмкін емес. Ішкі және сыртқы саяси қатынастар бір-бірімен байланысты, әсіресе қазіргі уақытта біртұтас саяси кеңістік болған кезде. Примат ішкі саяси қатынастарға жатады, өйткені халықаралық саяси қатынастардың тұрақтылығы олардың тұрақтылығына байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Смирнов Б.А. Политическая сфера общества. М., 2010
2. Поздняков Э.А. Философия политики. М., 2014
3. Дугин А.Г. Философия политики М., 2012
4. Анджей Шахай, Марек Якубовски. Философия политики. М., 2011
5. Гаджиев К.С. Политическая философия. М., 2009
6. Панарин А.С. Философия политики М., 2008
7. Пернацкий В.И. Философия политики и права. Учебное пособие. М., 2012
8. Касымжанов А.Х. Портреты: Штрихи к истории Степи Вып.1 Алматы: Ун-т "Кайнар", 1995
9. Сегизбаев О.А. Казахская философия XV-XX века. Алматы: Ғылым, 2001
10. Әлемдік философиялық мұра. 20 томдық. – Алматы, 2005-2008
11. Батыс философиясы: бастауынан бүгінгі күнге дейін: оқулық / Дж. Реале, Д. Антисери ; ред. Т. Х. Ғабитов. – Алматы., 2012.
12. Мырзалы С. Философия – Алматы, 2008.
13. Хасанов М. Петрова В. Джамбаева Б. Философия. А., 2014ж
14. Татьяна Хвостовицкая. Philosophy and Politics / Философия и политика. М., 2009
15. Гуторов В.А. Философия политики за рубежа тысячелетий : судьба классической традиции. Полис. 2001
16. Василенко И.А. Политическая философия. М., 2004. 204-с
17. Гобозов И.А. Философия политики. 1998. - 154 с
18. Каспэ С. Политическая форма и политическое зло. 2016. — 216 с